

BATSÁNYI HÁROM LEVELE RÁDAY GEDEONHOZ

Batsányinak Ráday Gedeonhoz frott levelei közül eddig 23 látott napvilágot a folyóiratokban. Ezek közül először Eötvös Lajos közölt egyet a *Figyelő* 1871. 37. számában. Ugyanezt a levelet teljes egészében ismét kiadta Károly Gy. Hugó az *Országos Középtanodai Tanár-egylet Közlönye* 1872. évf. 30. lapjain. A többi 22 levelet Molnár János adta közre az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1907. 82–93. és 206–215. lapjain. Az alább közlendő 3 levél a Ráday család gazdasági jellegű iratai közé keveredett és ezért került el a kutatók figyelmét mind-egyikéig. A levelek levéltári jelzete: Ráday Levéltár. Ráday Gedeon levelezése: Batsányi.

Ez a három levél szorosan illeszkedik a többi 23-hoz és kiegészíti a Batsányi és Ráday közötti kapcsolatokról való ismereteinket.

Azt már az eddig közölt levelekből is láthattuk, hogy Ráday Gedeonnak szoros kapcsolatai voltak Batsányival, éppen a *Magyar Museum* szerkesztői munkáján keresztül. A Kassán tartózkodó folyóiratszerkesztő Batsányinak Ráday volt a képviselője a pesti nyomdász: Trattner Mátyás felé. Az összeállított folyóirat kéziratát Batsányi mindig Rádaynak küldötte, ki azt továbbította Trattnernek. Ráday ügyelt a folyóirat nyomtatásának helyességére, gondoskodott a lektorálásról. Ráday szerepe a *Magyar Museum*ban azonban nemcsak ilyen technikai részre korlátozódott, hanem magában a szerkesztés munkájában is tevékenyen részt vett. Batsányi véleményezés végett mindig beszámolt Rádaynak a *Magyar Museum* következő számainak tartalmáról, sőt azon túlmenően a folyóirat egyes cikkeinek jegyzetelésénél is megtudakolta Ráday véleményét, — ahogy ezt az alább közlendő levelekből láthatjuk. Rádaynak védnöki szerepe a Magyar Museumnál a folyóirat rövid 4 éves életében főleg az 1789-ben megjelent első évfolyamra esik, míg a folyóiratot Pesten nyomták. Batsányi az itt közölt 3 levelet éppen abban az időben írta (1789. dec. 24—1790. ápr. vagy május), amikor a *Magyar Museum*nak „átköltöztetése” végbement a pesti Trattnertől a kassai Ellinger János nyomdászhoz.¹ Ezekben a levelekben szinte mindig visszatérő téma Batsányi és Ráday között nyomdászkerdes. Ráday nem helyeselte a nyomdászváltogatást, sőt lehet, hogy személyes sértésnek is vette Batsányi elgondolását, egyrészt sajátmagával, másrészt pedig Trattnerrel szemben, mert Pécelre már olyan hír is jutott, hogy Batsányi talán a Magyar Museum első évének utolsó negyedét sem Trattnerrel akarja kinyomtatni.² Batsányi több levélben igyekszik meggyőzni Rádayt, hogy a „sok alkalmatlanság”³ az, ami arra kényszerítette őt, hogy a II. évfolyamot már Kassán nyomtassa. A szerkesztőnek a kiadótól való nagy távolsága a *Magyar Museum* I. évfolyama egyes füzeteinek megjelenését nagyon késleltette. Másrészt Trattner is, talán sok munkája miatt, sokszor késlekedett a nyomtatással.⁴ A *Magyar Museum* II. évfolyama már csakugyan Kassán, Ellinger betűivel jelent meg. Rádayra hárult ebben a vonatkozásban még az a feladat is, hogy Trattnerrel közölje „a kassai nyomtatást”.⁵

1.

Méltóságos Báró Úr!

Nagyságos Uram!⁶

Pétezléről 12-a hujus hozzám botsáttott levelét Nagyságodnak, tegnap, az az 23-dikorn vevén kezemhez. Az egész ez ideig, bizonyos akadályok miatt, el-késlődött utolsó negyed a⁷

¹ Ellinger János József könyvnyomdáját 1788 nyarán nyitotta meg Kassán. (*Batsányi János összes versei*. Sajtó alá rendezte Keresztury Dezső és Tarnai Andor. Bp. 1953, 503. l.)

² Ráday Gedeon Kazinczynak 1789. dec. 12.-én: „Említette itt ugyan Ó kegyelme (Batsányi), hogy talám Trattner helyett más typographust válassz, de tsak ugyan illendő lett volna, ha tsak az első tomust-egy typographussal ki nyomtatni, mert ezen változással a titulussának is változni kell.” (*Kazinczy levelezése*, I. 513. l.)

³ Batsányi Rádayhoz, 1790. ápr. 9. (*Irodalomtörténeti Közlemények*, 1907, 208. l.)

⁴ Kazinczy Rádaynak, 1789. febr. 2. (*Kazinczy levelezése*, I. 261. l.)

⁵ Batsányi Rádayhoz, 1790. jún. 9. (*Irodalomtörténeti Közlemények* 1907, 209. l.)

⁶ A levél kelteztelenül íródott. Az írás keltének pontos meghatározásában azonban útbaigazít minket Rádaynak Kazinczyhoz 1789. dec. 12.-én írt levele. E levél záradékában Ráday megemlíti, hogy „a mai napon írtam Batsányi uramnak is a Museum negyedik darabja iránt és emlékeztem (talán nem vétettem benne) az Úr szándékairul is az új gyűjtemény iránt, és hogy a tzélt helyben hagyván, magamis adok belé darabokat.” (*Kazinczy levelezése*, I. 515.). Batsányi alábbi levelében pedig megemlékezik mind a Museum utolsó negyedéről, mind Kazinczynak közeljövőben megjelenő Orpheusról, sőt a nyomdászkerdesről is, miről Ráday is írt Kazinczynak, és Batsányi feleletéből kiérződik, hogy Ráday ugyanazt írhatta neki is, a mit Kazinczynak 1789. dec. 12.-én. (L. 2. jegyz.) Ezekszerint Rádaynak 1789. dec. 12.-én kelt levelére az alábbi levelet 1789. dec. 24.-én írta Batsányi.

jövő kedden fog innét meg-indulni, egyenesen Nagyságodhoz, úgy azonban, hogy, ha Pesten nem találna lenni Nagysád, tehát csak Trattnernek adattassék-álta!.

Igen-is! Soha sem volt énnékem szándékom, hogy ezen negyedet Trattner uramnak ne adgyam; mert azon-kívül, hogy egyetlen lett volna a' nyomtatás, fogadásunk-is tartotta, hogy az első esztendő, vagy-is kötetet nálla nyomtattattuk. Igaz ugyan, hogy Landerer ajánlotta magát a' nyomtatásra; de mi illetlen dolognak tartanánk, már most a' kezére bízni, holott eleintén magára vállalni nem akarta (noha ugyan énnékem akkor-is kedvem ellen esett, hogy meg-kínáltuk vele) és tőlünk-is a' *Bé-vezetésnek* XVII-dik oldalán, különös *nagy hazai szeretetének* érdemlett jutalmát nyerte! Igaz az-is, a' mint Nagyságod-is böltsen által-látni méltóztatik, hogy nekünk nagy terhünkre válik ez az által-költöztetés; ugyan-ezért igen szeretnénk, ha itt Kassán *Ellingernél* Mansfeld' *Cicero*'s *Garmond* nevű betűjével nyomtathatnánk: mert ekkor mind a' papiros, mind a' betűk, mind nyomtatás tisztább, 's kelle-metesebb lenne, 's egyszersmind magunkra nézve-is jobb lenne. De ez az *Ellinger* még nem lép-hetett elég erős lábra mű-helyével. Azonban csak-ugyan reá áll még-is, ha akarjuk. E' végre által-is adandgyuk nékie a' jövődő esztendő, ha-tsak Nagyságodnak tetszése ellen nem lenne; a' mit ugyan mi nem reménylünk; mivel Trattner Uramnak tett ígretünket meg nem szegvén nékie tellyességgel eleget tettünk.

Ezen negyedet a' mi illeti: én magam ebbe semmi' munkámat belé [nem] tettem, mert láttam, hogy nints szükség reá; *Szabó Lászlóét*, (*Glyceriont*) azért töröltük-ki, mivel Kazintzi Úr' periodicum munkájába-is bényomtatódik.⁸ — Nagysádnak Gyöngyösi *Leoninum*-jai ellen írtt verseit-is több okokra nézve ki-hagytuk; kivált-képpen pedig azért, mivel éppen most jönnek-ki versei Bétsben, 's könnyen találkoznának olyanok, a' kik ezt (mivel úgy sints Nagysád' neve ki-téve) majd az egész Társaságunknak balra magyaráznák.⁹

Hogy Kazintzi úr új gyűjteményt ád-ki, nekünk sints ellenünkre. Bár minden nagy városunkban egy egy Társaság állana-fel, 's magyar munkákat írna, hogy majd a' sok kicsiny-ből egy igazában való nagy Magyar Társaság lehetne. De azt sem tagadhattuk, hogy mi a' *sokaságra* vagy-is az írónak számára nem igen sokat hajtunk! Ma holnap több magyar író leszsz, mint-sem olvasó; pedig, ha-tsak nem különös jó munka, a' következők unokáink bizony még kevésbé fogják olvasni. — Egyedül azt nem hagyhattuk helyben Kazintzi úr igyekezetében, hogy Mélt. Báró Pronay Úr' Ó Excell.nak levelét, mellyben ötet a' magyar nyelv' *fel-támasztójának* (leg-alább az értelme a' levélnek ez, ha szintén a' ki-fejezést rosszul említtem-is) ugyan-ezért Orpheus nevet viselő gyűjteményébe bé-nyomtattattya!¹⁰ Német Antalra nézve nem szolgálhatok Nagysádnak.¹¹ Vagyok Méltos. Báró Uram'

alázatos szolgálja
Batsányi János

NB. a' 3-dik negyedet sem Pozsonyban, sem itt nem kaphatni.

Címzés a borítékon: *Cassovia*. Illustrissimo domino seniori Gedeoni I. baroni de *Ráda*, Domino mihi gratiosissimo. *Pestini*. A boríték zárlatán vörösviaszba nyomott, elmosódott pecsét.

⁷ Batsányi itt a Museum készülő első évfolyama IV. füzeté kéziratainak Rádayhoz való elküldéséről szól, mit Rádaynak kell a nyomdászhoz, Trattnerhoz eljuttatni. Ennek a füzetnek megjelenése nagyon megkésétt, főleg Batsányi késlekedésével. (Kazinczy levelei Rádayhoz: *Kazinczy levelezése*, I. 513. l. és 1790 febr. 23.-án kelt kiadatlan levele, Ráday Lt. Ráday Gedeon levelezése: Kazinczy).

⁸ Wieland Glycerionja Szentjóni Szabó László fordításában, megjelent az *Orpheus* I. 44. l.

⁹ Gyöngyösi János (1741–1818) tordai lelkész-költőről van szó, ki Edes Gergelyvel az ún. leoninus verselés legfőbb magyarországi művelője volt. Ráday elítélte az ilyen szavakkal játszó verselést. (*Kazinczy levelezése*, I. 158. l.) Magára Kazinczyra is hatott ezen a téren Ráday, mert éppen Rádayra hivatkozva írja 1791 aug. 17.-én Edes Gergelynek, hogy a leoninus versek „a' legostobább teremtesek kezei közül veszik eredetöket.” (*Kazinczy levelezése*, II. 222. l.) Ugyanebben a levelében Kazinczy írja, hogy leköszölte az *Orpheus*-ban Rádaynak „azon versét a' mellyet Dienesnek személye alatt Gyöngyösire írt.” Az *Orpheus*-ban Rádaynak két Dienes, ill. Dieneshez című szabad versfordítása jelent meg. (*Orpheus*, I. 242. és II. 357. l.) Váczy Kazinczynek Edeshez írt levelének jegyzetében tévesen Rádaynak arra a Dienes c. versére gondol, amely a *Magyar Museum* I. 87. l.-on jelent meg. (*Kazinczy levelezése*, II. 571. l.) Kazinczy pedig valószínűleg nem ok nélkül hivatkozott az ő *Orpheus*-ában megjelent, Gyöngyösi ellen íródott Ráday-versre. A valószínű az, hogy miután Batsányi nem közölte a *Magyar Museum*-ban az említett verset, Ráday továbbította azt Kazinczynek, ki azután kiadta azt az *Orpheus*-ban. (Kazinczy levele Rádayhoz, 1790. márc. 25. Kiadatlan, Ráday lt.) Gyöngyösinek Batsányi által említett verseskötete 1790-ben jelent meg Bécsben, Szacsavay Sándor kiadásában. (Petrik, I. 10. l.)

¹⁰ Megjelent: *Orpheus* I. 15–16. l.

¹¹ Valószínűleg arról a Német Antalról van szó, kinek nyomtatásban megjelent munkái: *Aesopus élete és fabulái*, Bécs, é. n. és Trója királynéi, Bécs, 1776. (Szinnyei, IX. 905. h.)

Méltóságos Báró Úr,
Nagyságos Uram!¹²

A' Museum' utolsó negyedét már a' múltt héten útra indítottuk, sőt talán már kezé-
hez-is érkezett Nagyságodnak; a' miről-is örömet akarnánk tudósíttatni. Ezen töredék
versemet¹³ (hogy nékem-is tsak-ugyan legyen benne valamim) méltóztassék Nagyságod a'
IV-dik szám alá, a' hol *Glycerion* volt, beléje tenni. A' következő daraboknak számát
könnyű leszsz meg-változtatni, az V-dikhez egy vonást adni, úgy mint VI. 'sa't. — Így éppen
húsz darab leszsz azon negyedben.¹⁴

A' minapi sietséggel írt levelemben el-felejtettem meg-írni, hogy *Versegi* urat társa-
ságunkba bé-vettük, olly bizodalommal, hogy Nagyságod-is tellyesen helyben-haggya e'
tselekedetünket, mert tudgyuk Nagysádnak még tavaly hozzánk írt leveléből-is, hogy Nagy-
sád ötet hasonlólul nagyra betsűli, és erre méltónak állította. Igaz ugyan, hogy ez a' mi kis
Társaságunk nints ollyan valóságos állapotban, mint egy igazában való tudós társaságnak
kellene lenni; de a' míg valahol egy olly *formalis* társaság fel-állhatna országunkban, tsak
így-is jobb hasznot hajthat, 's hajthatunk Hazánknak, mint sem egyikünk egyikünk külö-
nösen hajthatna. Mert

1-o ha olly egyyet-értő, és semmi különös meg-dítsértetést vagy dictatorságot nem
vadászó tagokból áll, kik szíves igyekezeteket tsupán tsak a' közjónak elővitelére, úgy-mint
a' jó íznek terjesztésére, tudományoknak és a' magyar litteraturának gyarapíttására intézik,
mind magoknak használhatnak a' költsön tanáts-adással, és segélytséggel, mind pedig a'
publikum előtt is nagyobb tekintetben vannak; a' melly tekintet, és hitelesség ugyan azon
publikumra nézve

2-o azt tselekszi, hogy ha valamelly hasznos találmányt közönségessé akarnak tenni,
és a' litteraturában valamelly szükséges újítást bé-hozni, foganatosabb és sikeresebb lészen
igyekezetek. Példát mondok Nagyságodnak: Tudva vagyon, hogy nagy szükségünk van a'
technicus és scientificus terminusokra, ha valamelly tudományos munkát írni, vagy fordítani
akarunk. Sokan sok jót gondoltak már ki magyar íróink közül, de még sem igen élnek velek
mások. E' végre most azt végeztük-el magunkban, hogy az efféle terminusokat öszve keressük,
és ha lehet, s' szükséges lenne, újjakat-is kohollyunk. Ez meg-lévén, öszve ülünk, 's meg-
rostállyuk, 's a' mellyeket jóknak fogunk találni, azokat a' 'Társaság' nevében a' publikum
ítélete alá eresztendgyük. Ha meg-eggyezhetünk, tehát a' holnapok' neveit-is a' tizen-két
égi jegyről fogjuk nevezni, Rájnis' találmánnya szerént.¹⁵ Igen szeretném én erről Nagysád'
bóltis ítéletét hallani, kérem-is Nagysádat, méltóztassék ezek iránt tanátsát adni, hova
hamarébb; ugy szintén a' következő első negyedbe adandó darabjait-is által küldeni,
azokat pedig, a' mellyek már nálam vagynak, meg-nevezni, hogy magamat mihez tartani
tudhassam, ezután sűrűbben kívánván a' negyedeket egymás után botsáttani.

Werthes professor úrnak Zrínyiről írt szomorú játékát, ha még valaki hozzá nem kez-
dett vólna, fordítani fogom.¹⁶ Irtam Koppi urhoz iránta.¹⁷ A' második fel-vonást olvastam,
nékem igen nagyon tetszik. Olvasta-e már Nagyságod, és mit tart rólla? —

Kazintzy úr azt a' hírt hozá Kassára, hogy nehezen fogom a' hallgatást meg-állani,
olly motskosan fog a' kőszegi bajnok ellenem írni.¹⁸ Ők lássák; én a' betsületes szívű magya-

¹² Ez a levél is keltezetlen, de közvetlenül az előző levélhez csatlakozik. A levél első bekezdésében utaltak alapján Batsányi ezt a levélét 1790 január első napjaiban írhatta.

¹³ Orczy István halálára tervezett nagyobb költeménynek második része. *Magyar Museum*. I. 355 — 356. l.

¹⁴ A valóságban azonban mégiscsak 19 darabban jelent meg a *Magyar Museum* első évfolyamának utolsó negyede.

¹⁵ A hónapok neveinek az állatöv 12 jegyéről való elnevezését Rajniss József Vergilius-fordításának bevezetésében javasolja először 1789-ben. Kazintzy az *Orpheusban* részben megvalósította Rajniss ilyen-irányú elképzeléseit.

¹⁶ Werthes Frigyes Kelemen (1748 — 1817) az esztétika professzora volt a pesti egyetemen. Zrínyiről írott drámájának címe: *Niklas Zríni ode — die Belagerung von Szigeth, ein historisches Trauerspiel in drei Aufzügen*. Wien, 179.0. Magyarul Csépan István fordításában jelent meg, szintén 1790-ben. (Heinrich Gusz-táv, *Körne Zrínyi-dramája, Budapesti Szemle*, 1892, 71. k. 335. l.)

¹⁷ Koppi Károly (1744 — 1801) piarista szerzetes, ebben az időben a világtörténelem professzora a pesti egyetemen. (Szinyeyi, VI. 942. h.)

¹⁸ A kőszegi bajnok Rajniss József. Batsányinak a *Magyar Museum* III. negyedének Toldalékában megjelent Rajniss Vergilius fordítása ellen íródott munkáját Rajniss nyomtatott műben nem támadta, hanem csak egy magánlevélben igyekezett megcáfolni Batsányi vádjait. (*Kazintzy levelezése*, II. 146 — 147. l.) Azonban készült Rajniss egy nagyobbabású támadásra is, már 1790 tavaszán. (L. még uo. II. 23. l. és *Irodalomtörténeti közlemények*, 1907, 209. l.) Rajniss azonban félbehagyta *Apulejus tüköre* c. művét, Szinyeyi Ferenc szerint Batsányinak 1794-ben történt elfogatása miatti megilletődésében. (Szinyeyi F., *Batsányi János*. Bp. 1904, 72. l.)

rokra hagyom ügyemet. Ők és maradékink ítéllyék-meg, kinek légyen igaza, és ha én másra függesztetem-e valaha valamely tselekedettem szándékomat, mintsem a' litteraturánk' elővitelére. Vagyok

Nagysádnak

alázatos szolgálja
Batsányi János

Címzés a levél borítékján : *de Cassau à Monsieur Monsieur Gedeon le baron de Ráda à Pesth*
A boríték zárlatán Batsányi vörös viaszba nyomott monogramos pecsétje.

3.

Méltóságos Báró Úr!

Nagyságos Uram!¹⁹

Nagyságod' tetszése szerént illy-képpen végződhetik az a' jegyzés : „Tessék az olvasónak a' két fordítást össze-hasonlítani.” *Jegyzése a' M. Museum ki-adójának.* A' többi maradgyon-ki.²⁰ A' ki jól nem tud írni, ne-is nyúljon a' pennához. Kivált egy nyelvet művelni akaró Társaság! —

Werthes Úr tragédiáját én nem fogom fordítani. A' *harmadik felvonás* nem érdemli meg. Ujra kellene egészen azt a' részt *ísdílnia*.

Az Antiparos olly rosszúl van a' komáromi gyűjteményben fordítva, hogy (de tsak Nagysádnak mondom-ki illy magyarán) ha Engel Úr nyelvünkön olvashatná, meg nem ismerné, vagy ha munkájának némely darabjaira akadna-is el-szégyenlené magát. Kazintzi Úr maga-is ostoba munkának nevezte a' minap. Szabó Úr szobájában, jelen-létemben.²¹

A' mi az új magyar szokat illeti : talán nem eléggé fejeztem-ki értelmemet, én tsak a' *tudománybéli nevezetek' értelmének nyelvünkön való igaz meg-határozását* akartam mondani. Nem lehet Nagyság nagyobb ellensége az idéten új szoknak, mint én vagyok. A' *bé-vezetésben* eléggé ki-jelentettük ez iránt itéletünket.²² — Kritika, poézis, filozófia, 'sa't, meg-maradhat. De nem szükség viszontag a' *vetekedést disputationak* neveznünk, kivált *poémában* : p. o. mint a' Henriásban van : *Mikor disputált volt a' föld' birodalmán.*²³ *Költeménynek* a' költői mesterséget, vagy-is poézist, tudtomra, senki sem nevezte még a' *jobb* írók közül ; a' *roszakra* pedig nem kell ügyelnünk. *Költemény* a' jó írók 's magyaroknál annyit tesz, mint a' németeknél a' *gedicht*. — A' nyelv az égneik leg-főbb ajándéka közül van. Ez által (mert az ész 's *okosság*, és a' nyelv, majd igen egyet tesz) különböztettyük-meg magunkat leg-inkább mind egymástól, mind más nemzetől, mind pedig még a' barmoktól-is. A' mely tökéletességben van a' nyelv, olly tökéletességben van az ész és jó *ízlés*-is, akár-melly nemzetnél. Warum solte denn eine so wichtige Sache (nämlich die Sprache) dem Zufall überlassen, oder gar der Verpfuschung jedes wahnwitzigen Kopfes Preis gegeben werden? — Ezt mondja *Sulzer*,²⁴ és ő-vele én-is. Hogy a' *Mindenség Unversumot* tesz, kétség sints benne ; és éppen nem Horváth Ádám' találmánya.

Mindenség! nagy szó ; felségesb, hogy-sem eszünkkel

Által-hathassuk. Tsak az Isten az, a' ki temérdek

Értelmét ki-meritheti. A' Napkeleti Világnak

Böltsei, bámulván hajdan mélységire, Isten'

Szülttének nevezék. Méltó neve illy tsuda művek!²⁵ 's a' t.

¹⁹ Keltezés nélkül. Azonban a levélben és a levélhez csatolt mellékletben felvetett szerkesztői problémákból látszik, hogy azokban az időkben írható, mikor Batsányi összeállította a *Magyar Museum* II. évfolyamának I. negyedét, ami 1790 június elején jelent meg nyomtatásban. (*Irodalomtörténeti Közlemények*, 1907, 209. l.) Értelme szerint pedig ez a levél a Molnár János által az *Irodalomtörténeti Közlemények*-ben közölt Batsányi-Ráday levelezés sorrendjében a XIII–XV. közé esik. Így valószínű, hogy Batsányi ezt a levelet 1790 tavaszán : április–május között írta.

²⁰ Kreskay Imre „A Magyar Museum íróihoz” írt nyílt levelének jegyzetére vonatkozik, azonban a nyomtatásba mégis az eredeti hosszabb jegyzet került a következőképpen : „Vesd egybe próbául, kedves Olvasó, mind a' két résznek munkáját az eredetivel : 's tapasztalni fogod itt-is, hogy a' kérdékenyseg tsúfos tulajdonság.” (*Magyar Museum*, II. 90. l.)

²¹ Engel Johann Jakob (1749–1802) filozófus, *Der Philosoph für die Welt*, (2 kötet, Berlin, 1775–1777) munkájának egy része az Antiparos barlangja, ami a *Mindenes Gyűjtemény* II. 236–249. lapjain jelent meg valószínűleg Péczeli fordításában. Ugyancsak megjelent később Verseghy fordításában a *Magyar Museum*, I. 395–410. lapjain. Batsányi Verseghy fordítása jegyzetében írja, hogy a komáromi gyűjteményben megjelent Antiparos ellen az a kifogása, hogy nagyon szabad fordítás. (*Magyar Museum*, I. 395. l.) — Szabó úr : Baróti Szabó Dávid.

²² A Magyar Museum I. évfolyama elé írt Bé-vezetés XIX–XX. lapjai.

²³ Voltaire : *Hemias*. Ford. Péczely József, Győr, 1786. 10. l.

²⁴ Sulzer Johann Georg (1720–1779) a maga korában nagy híré esztétikus, berlini tanár. Az idézetet l. : *Allgemeine Theorie der schönen Künste* c. műve II. Leipzig, 1774, 615. l.

²⁵ Idézet Verseghy A természettről c. költeményéből. (*Magyar Museum*, II. 22. l.)

A' Muzeum' exemplárjainak Kassára való költöztetésére nézve: nem látom okát, miért tselekedtem volna helytelenül, hogy Trattner uramnak szolgálja nem lettem. Elégedgyék-meg vele, hogy az egész társaság, *igaz értelemben* pedig, ingyen *béresse* volt! Az én állapotom nem engedi-meg, hogy még oly dolgokban-is utánna járjak. Meg fogja, reménylem, majd az idő mutatni, hogy én a' magam részéről litteratúránknak elő-vitelére alattomban-is többet vittem véghez, mint némelly tsupán tsak ditséretet hajhászó, 's ugyan azért mások utánn áskálódó magyar; Oly időben pedig, midőn azok a' kik (az *igaz magyar író 's tudós* Ráth Mátyás ur' jegyzése szerént)²⁶ a' hazának több hasznaival élvén többet használhatnának, 's kellene-is használniok, -e' végre éppen keveset, vagy semmit sem tesznek.

Hogy a' Magyar Muzeum' *első* negyedét drágállyák, éppen nem lehet tsudálni. Kevés magyarnak van még kedve, *hat árkusért húsz krajtzárt* adni!²⁷ *Tíz* krajtzár-is elég volna; leg-felgyebb-is *tizen-kettő*. — Ha nékem pénzem volna, szép pappirosra, szép betűkkel, 's a' leg-jobb íz szerént, magam' költségére nyomtattatnám, 12. vagy 14. krajtzáronn adnám; 's mind olvasóink többen lennének, mind pedig tisztességesen nyomtatodnék, nem olly *tsuful*, mint most; pedig a' pénzem-is interessével egygyütt viszsza kerülné, de ez tsak egy tehetetlen-erszényű hazafinak *pium desideriumja!* — Vagyok

Nagyságodnak

Alázatos szolgálja
Batsányi János

Külön papiron, ismeretlen kéz írásával: Leg előszőr is a' Versegi Uram munkája alá menendő *Jegyzést* a' mi illeti,²⁸ minekutánna ezen scrupulusomat Versegi Urammalis közlöttem volna, és respective reá biztam volna, mit kíván abban tselekedni, hozzá küldött emberem előtt némelly részét mindgyárt maga meg keresztelte, és ki törülte, s' azt izente viszsza, hogy mivel az, az ő *Kegyelme* munkája, egyedül Ő *Kegyelmétis* illeti, mit akar abban meg hagyni vagy ki törölni: ugy tartom, hogy ebben igazságais van, és senki ezen jussától meg nem foszthattya: miképpen hagyta azután meg a' jegyzést azt magam sem tudom, minthogy én Ő *Kegyelmét* miolta az *Hid* fel bontódott nem láttam.²⁹

Címzés a boritékon: *Cassovia*. Illustrissimo domino domino libero baroni seniori Gedeoni Ráday, domino mihi gratiosissimo. *Pestini*. A boriték zárlatán Batsányi vörös viaszba nyomott, elmosódott monogramos pecsétje.

PÉTER LÁSZLÓ

MÓRICZ ZSIGMOND ÉS JUHÁSZ GYULA

Móricz Zsigmond szerette Szegedet. Tanú erre az író maga: szívesen időzött a városban, s nyilatkozatai, írásai bizonyosága szerint jól érezte magát benne. »Debrecenben otthon vagyok, Vásárhelyen nagyon jól érzem magam, de azt nem értem, hogy miért nem lakom Szegeden...?» — mondotta tréfásan 1923 augusztusában Vér Györgynek, a jótollú szegedi újságírónak, amikor lányaival végigutazta az országot, s Hódmezővásárhely felől két-három napra a városba érkezett.¹ Már ekkor ígéri — sokáig beváltatlanul — hogy őszre két hétre Szegedre jön. 1925-ben azzal a szándékkal érkezik a városba, hogy tanulmányozza a tanyai népeletet; de hogy nem sikerülhetett e terv, mutatja, hogy 1930-ban is — több szegedi látogatása után is — csak tervként írja a Nyugatban: »Harmincéves adósságom, hogy még ma sem ismerem a szegedi Alsótanyák népét...»² Szándékát csak egy évtizeddel később, a negyvenes években váltja valóra, amikor a Rózsa Sándor megírásához készülve bejárja a várost,

²⁶ Megjelent a *Magyar Museum* II. harmadik negyedének borítóján „Egy levél töredéke” címen (Baróti Dezső — Tarnai Andor, *Batsányi széljegyzetei a Magyar Museum kötetiben. Irodalomtörténeti Közlemények*, 1953. 216. l.)

²⁷ A *Magyar Museum* I. évfolyama egy-egy számának ára 28 krajcár volt. (Szinnyei F., *i m.* 22. l.) Batsányi Rádaynak már 1790. ápr. 9.-én írta, hogy le kívánja szállítani a következő füzetek árát: „Egyedül tsak arra tekintvén, hogy a' belé verendő költséget kivehessük, 's vissza-téríthessük.” (*Irodalomtörténeti Közlemények*, 1907. 208. l.) Ráday valószínűleg még a 20 krajcárt is sokalta, és erre írta ezeket Batsányi.
²⁸ Verseghy „A természetből álló költeménye jegyzeteire vonatkozik. (*Magyar museum* II. 20. l.)

²⁹ A Pestet Budával összekötő hajóhidat értli, mit a jégzajlás idejére fölszedtek.

¹ *Vér György*: Móricz Zsigmond Szegeden. *Szeged*, 1923. aug. 25.

² *Móricz Zsigmond*: *Mai napok. Nyugat*, 1930. okt. 16. sz. 567. l.